

1.1.2 ПОРІВНЯЛЬНИЙ МЕТОД У НАУЦІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Стверджують, що час, коли кримінальне право розглядалося виключно як національне утворення, уже певним чином залишився позаду. Із розвитком процесів глобалізації виникають наднаціональне кримінальне право та кримінально-процесуальні відносини, що поширюються на злочини проти миру та безпеки людства, транснаціональну організовану злочинність у формах незаконного обігу людських ресурсів, капіталів, зброї та наркотиків, предметів культурної спадщини, урешті-решт, на системну корупцію та комп'ютерну злочинність. Це вимагає застосування інших, ніж юридико-догматичний, методів кримінально-правових досліджень.

Порівняльно-правовий (порівняльний, компаративний) метод у науці кримінального права використовується для визначення змісту та сутності кримінально-правових норм та інститутів, характеристик кримінальної політики держави чи міждержавних угруповань, законодавство яких досліджується, з метою виявлення загальних сутнісних рис і характеристик догми права й закономірностей її розвитку для подальшого визначення можливих напрямів удосконалення кримінального законодавства України і практики його застосування.

Методологія порівняльно-правових досліджень побудована на констатації того, що соціальні конструкти кримінальної відповідальності та покарання, кримінального правопорушення тощо розуміються не стільки як мовні та культурологічні явища, скільки як елементи об'єктивної реальності, що існують та виконують у суспільстві певні функції¹, пов'язані із забезпеченням безпеки особи, суспільства, держави, світового правопорядку.

Усі проблеми кримінального права «загальні для людського суспільства, яке має державно-правову організацію»².

¹ Див.: Ingthorsson, R. D. The Natural vs. The Human Sciences: Myth, Methodology and Ontology [Текст] / R. D. Ingthorsson // *Discusiones Filosoficas*. – 2013. – No. 22. – January–June.

² Сердюк, П. П. Теорія кримінальної відповідальності у сучасному кримінальному праві: порівняльно-правове дослідження [Текст]: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук / П. П. Сердюк. – Запоріжжя, 2013. – С. 11.

Отже, використання порівняльно-правового методу в науці кримінального права дозволяє більш чітко виявити закономірності генези кримінально-правової заборони, її буття та реалізації, перспективи розвитку та вдосконалення.

Порівняльно-правовий метод – це метод: «а) визначення невідомого шляхом порівняння з відомим; б) з'ясування якостей або властивостей явища шляхом порівняння з іншими його якостями чи властивостями або з якостями чи властивостями іншого явища; в) встановлення закономірностей шляхом порівняння об'єктів у різний час, порівняння їх якостей у минулому з тими самими якостями у сучасному стані для встановлення змін чи тенденцій розвитку. У сучасному кримінальному праві України метод порівняльного правознавства стає одним із провідних й універсальних у системі методологічної бази наукових досліджень, даючи можливість адекватно співставляти систему міжнародного кримінального права із системою національного кримінального права конкретної держави, краще виявляти соціальну та правову природу українського кримінального права, а також запропонувати напрями використання зарубіжного досвіду правотворення для вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства»¹.

Суто технічно порівняльно-правовий метод застосовується протягом трьох класичних етапів наукового дослідження, яким властиві свої суттєві закономірності та особливості застосування: *етап визначення системи збору даних, етап збору даних, етап аналізу даних*.

На етапі визначення *системи збору даних* дослідник визначається з об'єктами та предметом, загальними методами, обсягом дослідження, поєднуючи як теоретичну валідність, так і репрезентативність матеріалу. Причому якщо об'єктом дослідження виступає відповідна правова форма (кримінально-правові відносини), то предмет може бути диференційовано за різними складовими. Так, залежно від ступеня узагальнення аналізу ми можемо стверджувати про

¹ Савченко, А. В. Поняття порівняльного кримінального права та загальна характеристика основних сучасних правових сімей [Електронний ресурс] // Кримінальне право: Загальна частина : мультимедійн. навч. посіб. – Режим доступу: http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lekc/T21/T21_P1.html. – Заголовок з екрана.

глобальний, національний, інституційний, груповий, мікrorівневий ступені визначення об'єктів кримінально-правового порівняльного дослідження.

На глобальному рівні порівняльного кримінально-правового дослідження йдеться про кілька відносно самостійних об'єктів дослідження. У першу чергу елементом компаративного вивчення виступають характеристики відповідних правових родин, національної і наднаціональної правової культури та їх вплив на формування кримінальної політики, законодавства й практики правового регулювання. Відомі українські правознавці П. П. Андрушко, Л. В. Багрій-Шахматов, М. І. Бажанов, Д. О. Балобанова, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Ф. Г. Бурчак, П. А. Воробей, С. Б. Гавриш, В. О. Глушков, І. М. Горбачова, В. К. Грищук, Н. О. Гудорова, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, М. Й. Коржанський, О. М. Костенко, Л. М. Кривоченко, С. Я. Лихова, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, В. О. Меркулова, П. П. Михайленко, А. А. Музика, В. О. Навроцький, В. І. Осадчий, М. І. Панов, Є. Ю. Полянський, А. В. Савченко, О. Я. Светлов, В. В. Сташис, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, Є. В. Фесенко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. Л. Чубарев, В. І. Шакур, С. Д. Шапченко, Н. М. Яриш, С. С. Яценко у своїх працях неодноразово висвітлювали особливості характеристик окремих правових родин та їх вплив на формування кримінально-правової доктрини України.

Узагалі більшість дослідників у цьому сенсі зосереджуються на аналізі окремих правових родин та/або правової культури¹: континентальної (скандинавська, германська, французька група)², країн загального права³, релігійного

¹ Див.: Lirieka Meintjes van der Walt Comparative method: Comparing legal systems and/or legal cultures? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academia.edu/933022/Comparative_method_comparing_legal_systems_or_legal_cultures. – Заголовок з екрана; Кулыгин, В. В. Етнокультура уголовного права [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / В. В. Кулыгин. – Хабаровск, 2003. – 473 с.

² Див.: Хавронюк, М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / М. І. Хавронюк ; Львів. держ. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 557 с.

³ Див.: Савченко, А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / А. В. Савченко. – К., 2008.

права¹, змішаного типа². Причому домінантною формою вивчення визнаються європейські країни³. Особливий інтерес з точки зору правової акультурації та організації контролю над злочинністю викликають проблеми кримінально-правового регулювання країн зі змішаними правовими характеристиками (загальна, релігійна та континентальна родини – Ізраїль, Мальта) або таких, що залежать від стану економічного розвитку. Загалом тенденції глобалізації роблять світ та глобальний підхід до кримінально-правового аналізу більш відвертим.

Г. Барак у праці «Злочинність та контроль над нею в епоху глобалізації» розглянув особливості взаємозв'язку характеристик розвинених, тих, що розвиваються, та посттрадиційних національних держав і контролю над злочинністю, дійшовши висновку, що глобалізаційні моделі та процеси вимивають національне, спрощуючи систему кримінально-правових заборон⁴. Водночас глобалізаційні процеси змінюють саму систему кримінального права.

Виникли міжнародне кримінальне право та міжнародні й транснаціональні злочини. Виключно з розвитком цих новітніх форм злочинності в доктрині пов'язують існування Міжнародних кримінальних трибуналів *sui generis* (Руанда), створення Міжнародного кримінального суду та його юрисдикційної бази, урешті-решт, формування пріоритетної моделі кооперації у кримінальних справах у країнах Європейського Союзу (європейські ордери на арешт, гармонізація відповідальності за конвенціональні злочини тощо). Проте у розв'язанні цих проблем згодом виникло більше питань, ніж адекватних рішень.

Як указувала Н. А. Зелінська: «Поняттям “міжнародний злочин” охоплюються дві різні за характером криміналіза-

¹ Див.: Иванов, А. М. Сравнительное уголовное право [Текст] : учебник / А. М. Иванов, А. Г. Корчагин. – Владивосток, 2002. – 470 с.

² Див.: Кримінальне право України. Загальна частина [Текст] : підручник / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. ; Х., 2001. – С. 384–393.

³ Див.: Малиновский, А. А. Уголовное право зарубежных государств [Текст] / А. А. Малиновский. – М. : Новый юрист, 1998. – 128 с.

⁴ Barak, G. Crime and Crime Control in an Age of Globalization: A Theoretical Dissection [Текст] / Gregg Barak // Critical Criminology. – 2001. – Vol. 10. – Issue 1. – P. 57–72.

ції групи протиправних діянь: по-перше, діяння, що криміналізовані національним кримінальним правом (у разі, якщо вони підпадають під юрисдикцію не менш як двох держав); по-друге, діяння, що криміналізовані безпосередньо міжнародним правом. Відповідно перша підгалузь міжнародного кримінального права може бути названа “транснаціональним кримінальним правом”; друга підгалузь розглядається як “міжнародне кримінальне право *stricto sensu*”¹.

З цим твердженням можливо погодитись, проте слід зазначити, що деякі питання на глобальному рівні залишаються нерозглянутими у повному обсязі у зв’язку із відносною аморфністю поняття «транснаціональний злочин». Якщо концепт міжнародного злочину має універсальну юрисдикцію, то питання трансграничних злочинів пов’язане із притягненням осіб до відповідальності за національними законами.

Це стосується аналізу нормативних актів та кримінальних правопорушень, що регулюються на наднаціональному рівні (право Європейського Союзу, транзитивне право державних спільнот – СНД). Європейська спільнота прийняла величезну кількість рекомендацій, спрямованих на криміналізацію злочинів (відмивання коштів, шахрайство, незаконний обіг наркотиків, осіб, зброї, корупція, расизм, ксенофобія, забруднення моря тощо); існують численні приклади кооперації у кримінальних аспектах; більше того, деякі питання, що стосуються превенції організованої злочинності та протидії тероризму, знаходять своє вирішення у колективних рішеннях Комітету міністрів Ради Європи.

Проте питання гармонізації національних правових систем та апроксимації міжнародних нормативних актів вирішуються недостатньо ефективно чи не вирішуються зовсім. Навіть остаточне завершення процесу приєднання до європейської системи протидії злочинності не виправдовує новацій. Справа в тому, що згідно з останніми тенден-

¹ Зелінська, Н. А. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.11 / Н. А. Зелінська ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2006. – 486 с.

ціями європейські держави прагнуть досягнути лише базового рівня гармонізації в частині криміналізації транскордонних злочинів та підтримки взаємного визнання судових рішень.

Так, функціонування Єдиної Європейської суддівської площини, яка згідно зі Стокгольмською програмою дій у сфері юстиції та у внутрішніх справах (2009) має бути створена через 5 років, зіштовхується з великими труднощами, оскільки зараз (майже через 10 років спроб та помилок) ставиться питання про гармонізацію кримінального законодавства країн-учасниць у частині визначення диспозицій та санкцій таких злочинів, як крадіжка, міжнародні нелегальні перевезення (торгівля людьми, нелегальна імміграція, сексуальна експлуатація), тероризм, відмивання коштів, шахрайство з інтелектуальними ресурсами, кіберзлочинність, злочини проти довкілля, злочини, які пропагують ідеї расизму та ксенофобії¹. Саме ці склади є основою численних зустрічей із метою адаптації національних систем, узгодженості санкцій тощо. З огляду на підвищену чутливість кримінального права щодо іноземного втручання у сферу національної юрисдикції проблема буде вирішена ще не скоро. Процес гібридизації національних правових систем тільки-но розпочинається².

Значне коло питань виникає і при аналізі регулювання окремих видів примусу на рівні нормативних актів міжнародних організацій та об'єднань (*супранациональне кримінальне право*), норми яких встановлюють відповідні обмеження прав і свобод окремих громадян, глобально поширюючись на громадян усієї планети. Наприклад, ст. 6 Правил з безпеки УЄФА (2006) зобов'язує футбольні клуби, поруч із поліцією та іншими компетентними органами (!), виявити та обмежити доступ на стадіони (у країну) особам, які можуть бути небезпечними для проведення матчу. Не з'ясовано, яким чином антидопінгові санкції, що застосовуються до атлетів вищої категорії на міжнародних змаган-

¹ http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/criminal/fsj_criminal_intro_en.htm.

² Див.: Туляков, В. О. Апроксимація у кримінальному законодавстві [Текст] / В. О. Туляков // Актуальні проблеми держави і права – О. : Юрид. л-ра, 2009. – Вип. 47. – С. 7–17.

нях¹, кореспондують з національним законодавством кримінального профілю (ст. 10 Всесвітнього антидопінгового кодексу). Схожі питання виникають при характеристиці нормативних актів у сфері міжнародного комерційного права, міжнародного медичного права тощо. З одного боку, ці правовідносини не мають суто кримінально-правового характеру, з другого – тлумачення Європейським судом з прав людини положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у сенсі широкого розуміння кримінального примусу наголошує на аналізі саме цих деліктів *sui generis* та виявленні кримінально-правової реакції на факти глобалізаційних правопорушень.

Окрема проблема, яка потребує додаткового вивчення з боку кримінального права на глобальному рівні, – співвідношення зловживань правом з боку держав та міжнародних організацій (корпорацій) та міжнародних злочинів *stricto sensu*. Мова йде, наприклад, про незаконний обіг зброї, фінансів, наркотиків, торгівлю людьми та участь державних організацій чи держав загалом у таких кримінальних практиках із можливістю настання юридичної відповідальності.

На національному рівні йдеться про вивчення особливостей порівняння іноземних та національних кримінально-правових систем (джерельна база, правозастосовна практика) з точки зору дослідження аналогічних проблем, вивчення взаємозв'язків між різними інститутами права як у динаміці, так й у статичі. Особливо цікавим є вивчення *генези правової форми*, що надає можливість висвітлення основних закономірностей кримінальної політики держави у порівнянні із базовою правовою родиною та особливостями правової культури².

Інституційний та груповий рівні дозволяють виявити особливості правової регуляції та перспективи запозичення чи уточнення нормативного опису відповідних інститутів

¹ Див.: World Anti-Doping Code 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wada-ama.org/Documents/World_Anti-Doping_Program/WADP-The-Code/WADA_Anti-Doping_CODE_2009_EN.pdf. – Заголовок з екрана.

² Див.: Навроцький, В. О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.) [Текст] / В. О. Навроцький. – К. : Атіка, 2001. – 272 с.

кримінального права чи окремих норм, груп норм¹. Причому слід зазначити, що стало традицією у першому розділі дисертаційного дослідження розглядати питання аналізу зарубіжного законодавства, що регулює відповідні відносини. Певні недоліки зустрічаються і з відбором матеріалу. Є не зовсім зрозумілим, коли автор аналізує виключно кримінальне законодавство країн СНД (до речі, у більшості побудоване на основі Модельного Кримінального кодексу для країн СНД 1996 р.) чи вибірково й безсистемно законодавство Європи, статутне кримінальне право окремих юрисдикцій США тощо. Напевно, уявляється можливим на порівнянні інституціональних норм однієї держави з іншою зробити якісний монографічний аналіз проблеми². З другого боку, простий безсистемний набір фактів не йде на користь дослідженню, оскільки автор обмежується лише аналізом джерельної бази, а не доктрини та практики її застосування. Ураховуючи той факт, що практично все кримінальне законодавство країн світу можливо знайти за допомогою інтернет-ресурсів³, вважаємо за потрібне при

¹ Див.: Навроцький, В. О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.) [Текст] / В. О. Навроцький. – К.: Атіка, 2001. – 272 с.

² Див.: Сахарук, Т. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним правом України та зарубіжних країн: порівняльний аналіз [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Т. В. Сахарук ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2006; Полянський, Є. Ю. Призначення покарання за кримінальним правом США [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Є. Ю. Полянський ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2007; Горбачова, І. М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльно-правовий аналіз) [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / І. М. Горбачова ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008; Строкова, І. І. Кримінальна відповідальність за геноцид (порівняльний аналіз) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / І. І. Строкова. – К., 2010; Крайник, Г. С. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та деяких інших країн щодо відповідальності за злочини проти безпеки виробництва [Електронний ресурс] / Г. С. Крайник. – Режим доступу: <http://archive.pbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12kgcpbv.pdf>. – Заголовок з екрана.

³ Див.: Красницький, І. В. Поняття, підстави та форми кримінальної відповідальності за кримінальним правом Франції та України: порівняльний аналіз [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / І. В. Красницький ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2005; Маковецька, Н. Є. Умисні вбивства за кримінальним правом України та республіки Польща: юридичний аналіз складів злочинів [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Н. Є. Маковецька ; Луган. ун-т внутр. справ. – Львів, 2010.

аналізі конкретного інституту кримінального права не обмежуватися виключно характеристиками окремої правової родини, а проводити більш якісний юридичний аналіз.

На мікрорівні компаративного кримінального дослідження ми зосереджуємося на аналізі конкретної норми в динаміці та в статичі (з урахуванням доктринальних аспектів та передумов її створення, а також подальших етапів правового буття). Вельми цікавим є питання вивчення порівняльних аспектів у антропології кримінального права. Мова не йде про мікрокримінологію (Л. В. Кондратюк) чи кримінальну антропологію (Ч. Ломброзо), хоча порівняльний аналіз праць Ч. Ломброзо та його послідовників свідчить про те, що «багатоколіїну» систему заходів кримінально-правового реагування у ХХ ст. (покарання, заходи безпеки, соціального захисту, реабілітації, компенсації та заохочування) було створено саме завдяки концепції кримінальних антропологів. Отже, ми всі живемо за моделями «злочинної людини». Коли ж ми кажемо про макрорівень, то підкреслюємо, що кримінальне право як цінність може реалізуватися на кількох рівнях: за певних умов квазізлочинним діянням визнається проступок, який оцінюється нормами мікросоціальної групи чи соціальної спільноти за можливої розбіжності такої оцінки з боку держави (звичаєве право американських аборигенів, релігійні норми, норми етнічної групи – ромів). «Традиційна правова свідомість козаків була тісно пов'язана з релігією. Поняття злочинності у слов'ян докорінно відрізнялось від аналогічного поняття у гірських народів. Якщо горці розуміли злочин як завдання шкоди, то росіяни розуміли злочин як гріх, діяння проти законів совісті і правди. Будь-яке звичаєве право етнічне, його норми мають поширення не стільки на певній території, скільки у конкретного народу»¹.

Злочинним може бути визнане діяння з точки зору культури етносу, і саме відповідь на запитання, наскільки кримінально-правова норма збігається з правилами регуляції у мікрогрупах, є важливим елементом мікрокримінологічного порівняльного аналізу. Фахівці в галузі вивчення

¹ Характерные черты обычного права казачества Северного Кавказа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ugolovnykodeks.ru/>; <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; http://www.law.cornell.edu/wex/table_criminal_code. – Заголовок з екрана.

слов'янського права вказують, що основним його елементом є почуття справедливості – несправедливості, солідарності та відповідальності, на відміну від західної правосвідомості, яка зорієнтована на формальну законність¹. До речі, у деяких випадках етнічні норми можуть заохочувати чи дозволяти кримінальність (легітимація крадіжок на свята Святого Андрія, парубкове хуліганство на Івана Купала² є типовими прикладами, коли групові норми дозволяли кримінальну поведінку). Ці питання також підлягають вивченню при порівняльному аналізі конкретної кримінальної заборони.

Кажучи про *методи збору даних*, треба підкреслити одну суттєву особливість. При застосуванні всіх стандартних методик і процедур компаративне дослідження зосереджено на використанні суто функціонального методу. «Як глобальні напрями порівняльно-правового аналізу слід виокремити, по-перше, догматичне і, по-друге, законодавче або функціональне порівняння. У свою чергу, у кожному з цих напрямів присутні чотири елементи (описовий, науковий, праксеологічний і контрастуючий), що утворюють логічну систему», – писав М. Г. Іванов чверть століття тому³. Ситуація досі не змінилася.

Функціональний метод та його різновиди є головним при розгляді питання порівняння однієї кримінально-правової норми з іншою⁴. Р. Майклс у своїх працях послідовно розглядає особливості застосування функціонального методу, його різновиди, форми реалізації з точки зору найбільш поширеної конструктивної функціональної моделі, коли злочин, правовий інститут розглядаються як відповідний соціальний

¹ Див.: Характерные черты обычного права казачества Северного Кавказа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentu-vuza.ru/pravo-narodov-kavkaza/leksii/harakternyie-chertyi-obyichnogo-prava-казачества-severnogo-kavkaza.html.a>. – Заголовок з екрана.

² Див.: Рязанов, М. Ю. Слов'янське право і слов'янська правова культура: загальнотеоретичний аспект [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / М. Ю. Рязанов. – О., 2013. – С. 15.

³ Іванов, Н. Г. Сравнительный метод в советском уголовном праве [Текст] / Н. Г. Иванов // Правоведение. – 1988. – № 2. – С. 33–39.

⁴ Див.: Michaels, R. The functional Method of Comparative law – Mode of access [Електронний ресурс] / Ralf Michaels. – Режим доступу: http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2033&context=faculty_scholarship. – Заголовок з екрана.

та мовний конструкт (Я. І. Гілінський). Спроби первісного аналізу проблеми з точки зору застосування стандартних методик компаративістики, розроблених західними вченими, у площину кримінального права робляться й в Україні¹.

Порівнянню підлягають тільки ті норми, які виконують однакові функції, можуть бути порівняні. Тобто первісно дослідник виявляє функцію норми, а потім розглядає її у контексті існуючої правової системи, характеристик галузі права, особливостей правореалізації, культури, кримінальної політики держави тощо. Ідентифікація проблеми, її значущість та визначеність у конкретних юрисдикціях і правових родинах, конкретних джерельних базах, організація матеріалу з позицій правової ідеології системи норм, що вивчається², є основними питаннями, які ми вирішуємо, застосовуючи класичні методи збору даних (спостереження, опитування, конвент-аналіз тощо), у кримінально-правовому порівняльному дослідженні. При цьому порівняння кримінально-правових інститутів повинно бути лінгвістично та культурологічно правильним, супроводжуватись аналізом позаправових факторів, які впливають на процес правореалізації.

На остаточному етапі *аналізу даних* після висвітлення можливої відповіді на запитання, що поставлене, результати аналізуються під кутом зору правового концепту (гуманізація, призонізація), який відстоює автор, та робляться відповідні пропозиції законодавцю. Не завжди цей шлях є достатньо успішним, оскільки практика запозичення та гармонізації зіштовхується з непереборними мовними конструктами та іншою культурою правозастосування (пам'ятаємо сумну практику застосування ст. 209 КК України при притягненні осіб до відповідальності за ст. 212 КК України як предикатного злочину всупереч прямій забороні цього у Страсбурзькій конвенції 1990 р.). Але процес глобалізації робить застосування порівняльного методу у кримінальному праві одним з основних інструментів системного наукового дослідження.

¹ Див.: В'юник, М. В. *Методологія порівняльно-правового аналізу: межі порівняльно-правового методу в кримінальному праві* [Текст] / М. В. В'юник // *Кримінальний кодекс України – 10 років очікувань* : зб. наук. пр. – Львів, 2011. – С. 92–97.

² Див.: De Cruz, P. *Comparative Law in a Changing World* [Текст] / Peter De Cruz. – 7nd ed. – London : Cavendish, 2007. – Ch. 7 (512 p.).